

Мукаржовски, Ингарден и Лосев” (прев. В. Синивирска) и на Иржи Холи “Пражката школа и школата в Констанц: между теорията и текста” (прев. З. Хаджидимитрова). Но тук като че ли заглавията заявяват повече, отколкото текстовете предлагат.

В края на списанието е поместена и пълна хроника на лекциите пред Пражкия лингвистичен кръжок, изготвена от Йозеф Вахек, както и три рецензии на издания с изследвания върху структурализма в Централна и Източна Европа. Така към прецизния подбор, коректния превод и задълбочения коментар на текстовете този интригуващ брой на списание “*Notio Bohemica*” може да добави и още едно достойнство, каквото е библиографската добросъвестност.

Димитър Кръстев

**Юлия Николова. Записки по българска възрожденска литература.
“Хермес”, 2004, 439 с.**

Новата книга на университетската преподавателка доц. д-р Юлия Николова е задълбочен обзор на книжнината от епохата на Българското възрождане. Посветено на специфични литературни и културни явления, това изследване е предназначено както за студенти и специалисти, така и за широк кръг читатели.

“Записки по българска възрожденска литература” е особена книга. Тя предлага собствен модел на общуване – увлича, интригува, привлича, но и подлага на изпитание, търси диалог със своя читател и непрестанно се “вглежда” в неговите реакции. Понякога сякаш ги предусеща. Предусеща плахата неувереност на студента, въпросите на колегата, инакомислието на специалиста.

“Записки по българска възрожденска литература” е университетски учебник не само защото е назван така. Книгата на Юлия Николова предлага система от енциклопедични знания за културата на българския XIX век. Още повече, че тя не спира наблюденията си с Освобождението. В книгата се споделя и аргументира тезата, че възрожденските процеси не приключват през 1878 г. Те продължават почти две десетилетия по-късно. Тук не случайно употребих понятието за енциклопедично знание. В книгата са изказани и научно обосновани всички интуиции и особености на Българското възрождане. Тези особености са свързани с историзма, с развоя на националната идеология, с масовизирането на светското образование, с движението за независима църква и държава. Тези феномени са свързани и обусловени от генеалогията на българската култура и когато се говори за нейното своеобразие, винаги се отбелязва, че “тя не възниква като феникс – сама от себе си и сама за себе си” (Ю. Николова). Нейното формиране е схващано като синтез на културни традиции – на фолклорната и на старобългарската, които отстояват правото си на коректив през Възрождането. Подчертано е

въздействието на културата и литературата на балканските народи и особено важното за българското пробуждане отваряне към света на славянските и другите европейски култури.

Книгата “Записки по българска възрожденска литература” проследява многоаспектни исторически влияния и взаимовръзки. Поради това тя обсъжда в широк хоризонт собствената ни книжовна продукция, преводната и по-българената литература и нейното разпространение и въздействие, литературата на факта (мемоари, пътеписи, епистолярна), трансфера на влияния между фолклора и литературата. Всички тези перспективи на изследване правят от тази книга нещо повече от история на възрожденската литература. Това е типология на възрожденската култура и в частност на нейната литература, която е един от най-силните културосътворяващи и културоопределящи ресурси на Възраждането.

Книгата съвместява няколко важни методологически решения на литературноисторическия наратив за Възраждането:

1. Хронологически обзор, който дава възможност да се проследят проявленията на литературната продукция и въобще на културата в проекциите на протичащото време;

2. Обвързване на този обзор с пространствените измерения на явленията – културни средища, място на създаване на текстовете, език на средата;

3. Жанровете и жанровите тенденции, където са поставени въпросите за жанровото моделиране на възрожденската литература.

Този модел следва и открива за науката един значителен, но непознат възрожденски образец от 1871 година. Той е дело на видния възрожденски поет и критик Райко Жинзифов, който създава първия сериозен очерк върху българската книжнина. В сборника на Николай Гербел “Поэзия славян” Р. Жинзифов изяснява етапите на литературното развитие. Подредбата в неговия труд е направена според два основни принципа – хронологичен и жанрово-тематичен. По този начин той подрежда и представя христоматийно познати автори и произведения. Моделът на Р. Жинзифов, създаден през Възраждането, се използва почти непроменен до наши дни – свидетелство за това са и “Записки по българска възрожденска литература”.

Неизкушеният читател ще открие в книгата на Ю. Николова невероятно разнообразие от информация – поднесена достъпно и увлекателно. Тук ще насоча вниманието на нелишения от опитност и пристрастност читател към моите читателски изкушения. Това е частта “Топографски проекции на българската литература”, където са проследени представите за възрожденския свят и посоките към него. Това е място в книгата, което полага човека в лабиринта на времето и пространството на възрожденската култура. Тук се подлагат на изпитание преводимостта или непреводимостта на света, временността и вечността на ценностите. Създават се представи за подвижността на някои извечни категории и регламентирани посоки. Понякога се усъществува в тях, защото са коментирани в тяхната “обратимост”, “кръговост” и нееднозначност. Посоките, по които поема възрожденският българин, са че-

тирите посоки на света. Той пътува на юг към Цариград и светите места като поклонник и откривател на нови светове и материално замогване. Изтокът и Западът предлагат европейското светско образование и възможности за успешна професионална реализация и кариера. Северът е посоката на изгнаничеството. Така в книгата се илюстрира кръстопътната съдба на българина. И въпреки представата за кръстопът, иска ми се тези топографски проекции да не са модел за българското разпятие.

В уводните думи на книгата са направени уговорки и обяснения за избора на заглавие. Авторката насочва към две свои позиции по отношение на “прагматиката” на книгата. Първата е свързана с дълбоко уважение към великите предшественици – бележитите изследователи на Възраждането, и невъзможността да бъде обхванато всичко в неговата дълбочина в рамките на едно издание. Второто обяснение идва със замисъла изданието да има характер на лекционни записки, които подпомагат читателите чрез система от акценти – специфични за студентския маниер на водене на записки.

Тази книга си дава сметка за поетите ангажименти, за трудностите да се изгради концепция, методология и биография на четенето на възрожденската словесност. Тя е приела предизвикателството да систематизира и обсъди текстове, смисли, теми, жанрове, произведения, личности, исторически събития, изследователски нагласи. За да балансира сериозността на научните намерения, заглавието “Записки по...” сякаш освобождава от стриктността на нормите, насочвайки към близост с “бележки” (като “хвъркатите бележки” на Алеко Константинов например). То създава усещане за лекота, ефирност, даже внушава случайността на намеренията, сбъднали се чрез спонтанното записване. Но зад това заглавие могат да се провидят и множество други смисли и значения. Едно от тях е, че записките обикновено навеждат на мисълта за автобиографизъм, за мемоарност, за фиксирането на преживяното, за споделяне на спомени. Зад “записките” по възрожденска литература стоят преживяванията по възрожденска литература на Ю. Николова. Защото това са преживявания на изкушения изследовател, но не само като кабинетен учен, заробен в книги, архиви и библиотеки. Това са “преживелиците” на университетския преподавател от аудиторното общуване със студентите, от спонтанно възникнала идея, провокирана от това неповторимо общуване.

И още нещо за заглавието. Записките са средство за съхраняване на познание. Записването е вид “справяне” със забравата. В този случай освен всичко това те носят идеята за отвореност, за предразположеност към диалог. Те предизвикват към нови изследователски изкушения. Защото записките са “подвижни”. Не се затварят напълно, окончателно и завинаги. Така “записването” на българската възрожденска литература може да продължава дотогава, докато книгата има своите “любомъдри читатели”. Каквито, надявам се, сме всички ние.